

Streszczenie

Temat niniejszej dysertacji to: „Lingwistyczna analiza grup werbalnych występujących w niemieckim, specjalistycznym języku rachunkowości, na przykładzie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR)/International Accounting Standards (IAS)”.

W dobie coraz szybszego, dynamicznego rozwoju technologii oraz nauki; w erze postępującej globalizacji, której na tym etapie nie sposób już zatrzymać; na tle obserwowanego kryzysu politycznego w Europie, sieć międzynarodowych powiązań na poziomie gospodarczym, politycznym czy naukowym stawia nas przed coraz to większymi wyzwaniami i to nie tylko w świecie gospodarczym, politycznym czy technicznym, ale także na płaszczyźnie szeroko rozumianej lingwistyki języków specjalistycznych. Bowiem sieć tę tworzy komunikacja międzyludzka, a jej tworzywem jest język. W związku ze zwiększonym zapotrzebowaniem na pracowników dysponujących konkretną wiedzą fachową, a co za tym idzie – wykazujących się także znajomością specjalistycznych języków obcych, na znaczeniu zyskują badania nad językami specjalistycznymi, w szczególności w powiązaniu z glottodydaktyką (w zakresie danej specjalizacji) oraz z problematyką tłumaczenia tekstów fachowych.

W ramach lingwistyki języków specjalistycznych przy użyciu metod zarówno ilościowych, jak i jakościowych prowadzone są liczne eksploracje, których celem jest opisanie fenomenów językowych, za pomocą których przekazywana jest wiedza specjalistyczna.

Większość językoznawców jest zgodna co do tezy, iż szczególną właściwością języków specjalistycznych jest wyróżniająca się leksyka ukierunkowana na opis danego fachu. Należy jednak podkreślić, iż cechą dystynktywną języków specjalistycznych jest również częstotliwość występowania poszczególnych gramatycznych (morfologicznych, syntaktycznych) form językowych. Jak twierdzą niektórzy badacze, w literaturze przedmiotu podkreślano raczej znaczenie fachowego słownictwa, aniżeli znaczenie składni tekstów specjalistycznych. Faktem jest wprawdzie, iż, jak podkreśla Fluck,¹ istotą fachowej wypowiedzi jest specjalistyczna terminologia, jednak by móc przedstawić pełną charakterystkę języków specjalistycznych, należy uwzględnić także ich właściwości syntaktyczne. Zatem, nie tylko szczególna leksyka decyduje o wyjątkowości danego języka specjalistycznego – jego atrybutów można poszukiwać także w konstrukcjach syntaktycznych. Występująca w niniejszej pracy predylekcja do grup werbalnych wynika

¹ Fluck (1996:12).

właśnie z tej przesłanki. Opisując i analizując specjalistyczny język rachunkowości, skupiono się więc w badaniach nie na terminologii, a na jego właściwościach składniowych – w szczególności na właściwościach grup werbalnych. Podejmując się badań w tym zakresie, chciano wykazać, iż opis specyfiki składni języka specjalistycznego jest koniecznym elementem jego kompleksowej deskrypcji.

Niniejsza praca, która nie odbiega od najnowszych trendów badań podejmowanych w obrębie lingwistyki języków specjalistycznych, podejmuje próbę opisu i analizy obszaru badawczego, jakim są grupy czasownikowe występujące w niemieckim języku rachunkowości. Korpusem badawczym są Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) / International Accounting Standards (IAS), które są częścią Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej / International Financial Reporting Standards (IFRS) i stanowią zbiór standardów rachunkowości, wydawanych w języku angielskim przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB = International Accounting Standards Board). Zbiór artykułów tłumaczony jest z języka angielskiego na poszczególne języki narodowe. Teksty w języku niemieckim, stanowiące podstawę badań, są zatem tłumaczeniem z języka angielskiego.

Dysertacja, której część stanowi analiza lingwistyczna grup werbalnych języka rachunkowości może być istotna między innymi dla osób związanych z dydaktyką języków obcych w zakresie danej specjalizacji, w szczególności – fachowego (ekonomicznego) języka niemieckiego. Wyniki analiz będą także interesujące dla osób specjalizujących się w tłumaczeniu fachowych tekstów.

W ramach globalnego rynku finansowego widoczny jest ciągły wzrost międzynarodowych powiązań kapitałowych. Sprawozdania finansowe, potrzebne między innymi inwestorom w celu oceny wartości przedsiębiorstwa, sporządzane są na podstawie obowiązujących w danym kraju zasad rachunkowości. Ich analizę utrudnia fakt odmienności reguł obowiązujących w rachunkowości różnych państw. Aby umożliwić porównywanie sprawozdań finansowych przedsiębiorstw funkcjonujących w różnych krajach, Komisja Europejska wydała Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) / International Financial Reporting Standards (IFRS), które są stosowane w wielu krajach świata.

Niniejsza praca składa się z sześciu rozdziałów. Pierwsze cztery rozdziały, przedstawiające zagadnienia teoretyczne, stanowią podstawę dla analizy empirycznej zawartej w dwóch ostatnich rozdziałach. Część teoretyczna pracy ma charakter przeglądowy – stanowi ona wybór najistotniejszych, z punktu widzenia tematyki rozprawy, zagadnień dotyczących

języków specjalistycznych. W przeprowadzonych badaniach wykorzystano zarówno metodę ilościową, jak i jakościową. W części praktycznej dysertacji użyto metody deskryptywnej. Metoda ta służy do lingwistycznego opisu wybranych zjawisk językowych występujących w danym systemie językowym. Materiałem do badań są konstrukcje składniowe zaczerpnięte z niemieckiej wersji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, które służą jako przykłady omawianych zjawisk językowych. Mają one charakter pragmatyczny i mogą być użyte jako materiały dydaktyczne podczas zajęć ze specjalistycznego języka niemieckiego.

Rozdział pierwszy pracy składa się ze wstępu zawierającego eksplikację tematu pracy, opisu korpusu badawczego, deskrypcji metody badawczej oraz celu badań.

Jak już wspomniano, przedmiotem badań w niniejszej rozprawie jest specjalistyczny język rachunkowości zilustrowany na podstawie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Pod pojęciem „rachunkowości“, nazywanej często „językiem biznesu”² rozumie się „system ewidencji gospodarczej odzwierciedlający w formie pieniężnej zjawiska i procesy gospodarcze zachodzące w danej jednostce, pozwalający na przedstawienie jej sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego.”³ Rozróżnia się rachunkowość finansową oraz rachunkowość zarządczą. Rachunkowość zarządcza potrzebna jest kadrze zarządzającej danego przedsiębiorstwa. Rachunkowość finansowa jest wykorzystywana przede wszystkim przez użytkowników zewnętrznych. Potrzebna jest między innymi inwestorom czy pracownikom banków, którzy oceniają sytuację finansową danego przedsiębiorstwa głównie na podstawie sprawozdań finansowych. Aby sprawozdania finansowe były zrozumiałe nie tylko dla użytkownika krajowego, ale również dla zagranicznego, wprowadzono Międzynarodowe Standardy Rachunkowości w celu ujednolicenia zasad i umożliwienia porównywania sprawozdań finansowych przedsiębiorstw z różnych krajów. „Standardy rachunkowości są to wzorce, które zostały przyjęte jako obowiązujące w odniesieniu do sprawozdań finansowych. Określają one zasady, metody i procedury stosowane w rachunkowości.”⁴

Celem dysertacji jest przedstawienie właściwości wybranych elementów gramatyki, w tym przypadku grup werbalnych, występujących w systemie niemieckiego języka rachunkowości. Grupa werbalna (czasownikowa) to struktura składniowa, której ośrodkiem jest czasownik. W języku niemieckim rozróżnia się pięć kategorii gramatycznych czasownika: czasy, strony, tryby, osoby i liczby. Przy użyciu wymienionych kategorii gramatycznych można zdefiniować każdy czasownik. W niniejszej pracy omówiono

² Por. Gottlieb (1994: 5).

³ Klamecka-Roszkowska (2005: 9).

⁴ Gottlieb (1994: 7).

następujące grupy werbalne: czasy, strony, tryby, czasowniki modalne oraz modalne konstrukcje bezokolicznikowe czasownika. Przy zastosowaniu metody ilościowej przeprowadzono analizę częstotliwości występowania wybranych grup czasownikowych w niemieckim specjalistycznym języku rachunkowości.

Kolejny cel to próba udowodnienia, że w specjalistycznym języku rachunkowości oprócz fachowego słownictwa ważne miejsce wśród zjawisk występujących na płaszczyźnie syntaktycznej zajmują grupy czasownikowe. Przeprowadzona i zaprezentowana w niniejszej pracy analiza grup czasownikowych w niemieckim specjalistycznym języku rachunkowości nakreśla strukturę tych grup i wskazuje na istotną rolę, jaką grupy te odgrywają w języku specjalistycznym.

Rozdział drugi przedstawia ogólną problematykę języków specjalistycznych. Punktem wyjściowym jest przedstawienie najbardziej znanych definicji języków specjalistycznych.

Studiując literaturę przedmiotu dotyczącą specyfiki języków specjalistycznych, można zaobserwować szereg prób zdefiniowania języka fachowego. Ilość oraz różnorodność definicji języka fachowego świadczy o złożoności tematu.

Najbardziej znanym i prawdopodobnie najdokładniejszym określeniem języka specjalistycznego jest definicja opublikowana przez Hoffmanna w 1984 roku. Język specjalistyczny według autora to ogół wszystkich środków językowych, które używane są w ramach określonej dyscypliny fachowej celem zapewnienia komunikacji pomiędzy osobami aktywnymi w obszarze tej dyscypliny.⁵ Badacz podkreśla, iż język specjalistyczny to zespół wszystkich środków językowych, zatem nie tylko terminologii fachowej, ale także elementów fonetycznych, morfologicznych, składniowych oraz stylistycznych.

Warto zauważyć, iż pomimo różnic w znanych definicjach języka specjalistycznego, wynikających z akcentowania odmiennych jego właściwości, definicje wykazują paralele.

Definicja Hoffmanna (1984) uwypukla zatem funkcjonalne współdziałanie wszystkich środków językowych. Schmidt (1969) w swoim opisie języka specjalistycznego podkreśla częstotliwość występowania poszczególnych leksykalnych i gramatycznych środków językowych, podkreślając przy tym, że język fachowy nie istnieje jako samodzielna forma języka, a jest aktualizowany w fachowych tekstach.⁶ Möhn i Pelka (1984) przedstawiają

⁵ Por. Hoffmann (1984:53).

⁶ Por. Schmidt (1969:17).

język specjalistyczny jako odmianę języka ogólnego, która służy poznaniu i definiowaniu przedmiotów w ramach danej specjalizacji, jak również porozumiewaniu się na ich temat.⁷

Część rozdziału drugiego poświęcono rozważaniom na temat powstawania języków specjalistycznych. W dalszej części naszkicowano ich historię od średniowiecza do czasów współczesnych.

Wyznaczenie jednoznacznego momentu powstania języków fachowych nie jest zadaniem prostym. Można jednak przypuszczać, że są one tak stare jak sam język. Z całą pewnością można stwierdzić, że rozwój języków fachowych jest zdeterminowany przez wiele czynników kulturowych, socjologicznych i cywilizacyjnych. Ludzie od zawsze skupiali się w różnorodnych grupach pracujących w odmiennych obszarach ludzkiej działalności na podstawie osobniczych zdolności jednostek. Powstanie języków specjalistycznych jest zatem związane z podziałem pracy. Zapotrzebowanie na komunikację pomiędzy poszczególnymi członkami danej grupy, wykonującymi ten sam typ czynności, zdeterminowało powstawanie wyspecjalizowanych języków. Można więc przyjąć, iż początek każdego języka fachowego jest równoznaczny z narodzinami danej specjalizacji.

Biorąc pod uwagę historię języka specjalistycznego, należy podkreślić, iż ewolucja języków specjalistycznych nie przebiegała jednorodnie. Proces ten był i w dalszym ciągu jest uzależniony od istotnych zdarzeń lub wynalazków, przyczyniających się w pierwszej kolejności do tworzenia się nowych zawodów lub rozwoju już istniejących.

Historia języków specjalistycznych jest dobrze opisana w literaturze przedmiotu. Należy jednak zauważyć, iż nie wszystkie stadia rozwoju niemieckiego języka fachowego posiadają równie bogatą literaturę. Niektóre okresy pozostają w dalszym ciągu niezbadane.

Przyjmując klasyfikację Roelcke można rozróżnić trzy okresy historii niemieckich języków specjalistycznych.⁸

Pierwszy okres obejmujący specjalistyczne języki średniowiecza datuje się na początek historii języka niemieckiego, czyli około VIII wieku. Przyjmuje się, iż etap ten trwał do wieku XIV. Charakteryzuje się on tym, iż wiedza fachowa dotycząca rzemiosła czy wiedzy praktycznej przekazywana była ustnie za pomocą języków narodowych. Narodowe języki naukowe nie istniały – w nauce dominował język łaciński.

Czas od XIV do końca XVII wieku to druga faza historii rozwoju języków specjalistycznych. Punktem zwrotnym w ewolucji języków fachowych była epoka renesansu. Wydarzenia związane z wynalazkami oraz odkryciami geograficznymi miały ogromny wpływ

⁷ Por. Möhn/Pelka (1984:26).

⁸ Por. Roelcke (2005: 160).

na kształt języków specjalistycznych. Przełomowym wydarzeniem, które miało istotny wpływ na upowszechnienie się wiedzy specjalistycznej, było wynalezienie nowoczesnego druku przez Gutenberga w XV wieku. Ponadto, po raz pierwszy w historii pojawiły się próby wprowadzenia języków narodowych w obszar przekazywania wiedzy naukowej.

Początek wieku XVIII to rozpoczęcie trzeciej fazy rozwoju języków fachowych. To właśnie w epoce oświecenia ostatecznie wykształciły się narodowe języki nauki. Momentem, od którego możliwy stał się specjalistyczny dyskurs naukowy w języku niemieckim, była reforma szkolnictwa Wilhelma Humboldta datowana na początek wieku XIX. W międzynarodowym dyskursie naukowym w tym okresie ważną rolę odgrywają język niemiecki, francuski i angielski. Skutkiem kolejnego ważnego wydarzenia, którym była rewolucja industrialna XIX wieku, był szybki rozwój nie tylko języka nauki, ale przede wszystkim niemieckiego języka techniki. Wiek XX to kluczowy etap rozwoju międzynarodowej komunikacji fachowej. Dominującą rolę wśród narodowych języków specjalistycznych w obszarze zarówno nauki, jak i dyscyplin technicznych czy ekonomicznych przejął język angielski, stając się nową *lingua franca*.

W celu zobrazowania kompleksowości oraz wielopłaszczyznowości fenomenu, jakim są języki specjalistyczne, przedstawiono typologię języków specjalistycznych, ukazując między innymi pozycję języków specjalistycznych wśród innych odmian języka ogólnego; ukazano korelację pomiędzy językami specjalistycznymi a językiem ogólnym, wymieniając różne modele wewnętrznego podziału języka specjalistycznego. Rozdział drugi zawiera ponadto opis najistotniejszych faz badań lingwistycznych oraz metod stosowanych przez językoznawców w celu dokonania opisu właściwości języków specjalistycznych.

Aby móc rozpocząć dyskusję na temat języków specjalistycznych należy określić miejsce, jakie języki te zajmują wśród innych odmian języka.

Uwzględniając badania lingwistyczne dotyczące języków fachowych, można zauważyć, iż język specjalistyczny może być postrzegany jako subjęzyk lub jako język grupowy. W niektórych źródłach naukowych określany jest on jako wariant lub register.⁹ Jeżeli język specjalistyczny określa się jako subjęzyk, wówczas rozumiany jest on jako komponent języka ogólnego. Definiowanie go jako języka grupowego oznacza postrzeganie języka fachowego jako narzędzia komunikacji w obrębie jednej lub więcej grup społecznych danego społeczeństwa.

⁹ Por. Hess-Lüttich (1998:208), Adamzik (1998:181).

W **rozdziale trzecim** przedstawione zostały najważniejsze i najbardziej charakterystyczne zjawiska językowe występujące w językach specjalistycznych na płaszczyźnie leksykalnej, syntaktyczno-morfologicznej oraz tekstowej.

Współczesna lingwistyka i ta jej część, która zajmuje się językami specjalistycznymi dysponuje dziś szerokimi badaniami i analizami całego spektrum aspektów poszczególnych języków fachowych. Zajmowano się zarówno zjawiskami językowymi na płaszczyźnie leksykalnej, analizując przede wszystkim problematykę terminologii, jak również mechanizmami zachodzącymi na płaszczyźnie syntaktycznej oraz morfologicznej. Istotne znaczenie dla badań nad językami specjalistycznymi miały ponadto ustalenia dotyczące tekstów specjalistycznych – nie tylko ich struktury, rodzajów i typów, ale także pełnionych przez nie funkcji. Zatem zajmowano się także zjawiskami językowymi zachodzącymi na płaszczyźnie tekstowej. Kolejnym aspektem, którym zajmuje się lingwistyka języków specjalistycznych, jest analiza procesu komunikacji w ramach poszczególnej specjalizacji/dziedziny.

Mimo że gramatyka tekstów fachowych rzadko była tematem publikacji, w językoznawstwie rozpowszechnił się pogląd, iż w ramach komunikacji fachowej językowe środki morfologiczne oraz składniowe są dobierane selektywnie. W związku z tym można stwierdzić, iż różnice w gramatyce języka fachowego a języka ogólnego mają przeważnie charakter ilościowy, a nie jakościowy.

Lothar Hoffmann podkreśla, że wprowadzie badania języków fachowych na płaszczyźnie leksykalnej oraz składniowej były i są nieodzowne, jednak dopiero pojawienie się tekstu fachowego jako semantycznej, składniowej i funkcjonalnej całości pozwala na kompletną charakterystykę języka specjalistycznego.

Podobnie jak każdy język specjalistyczny, tak również i analizowany w niniejszej pracy niemiecki specjalistyczny język Międzynarodowych Standardów Rachunkowości posiada określone właściwości na płaszczyźnie leksykalnej, syntaktyczno-morfologicznej oraz tekstowej.

Rozdział czwarty poświęcony jest językowi ekonomicznemu. Omówiono w nim poszczególne etapy jego rozwoju. Przedstawiona została zarówno definicja języka ekonomicznego, jak i różnorodne propozycje typologii, podziałów w jego obrębie.

W rozdziale tym scharakteryzowano ponadto właściwości lingwistyczne języka specjalistycznego, jakim jest język rachunkowości.

Rozwój języka ekonomicznego jest datowany na koniec XIX wieku. Do jego progresji przyczyniła się z jednej strony ekspansja coraz bardziej złożonych międzynarodowych stosunków handlowych, z drugiej zaś rozwój nauk ekonomicznych. Mając na uwadze, iż podstawą wszelkich przedsięwzięć w biznesie jest komunikacja, zauważono, że ogólne umiejętności językowe nie są wystarczające, aby uczestniczyć i skutecznie działać w transgranicznej komunikacji fachowej. Tak więc powstanie lingwistyki biznesu (*Wirtschaftslinguistik*) należy łączyć raczej z praktycznym zapotrzebowaniem na zajęcia ze specjalistycznego języka obcego w wyższych szkołach handlowych, aniżeli z potrzeby rozwijania teorii językoznawczej. Z tego powodu od początku *Wirtschaftslinguistik* definiowana jest jako lingwistyka stosowana.

W przeprowadzonych do tej pory badaniach lingwistycznych wielokrotnie wykazywano, iż specyfika danego języka specjalistycznego to przede wszystkim jego terminologia. To samo dotyczy specjalistycznego języka rachunkowości. Podkreślić jednak należy, że specjalistyczny język rachunkowości, tak jak każdy inny język fachowy, to nie tylko zbiór fachowych terminów typowych dla danego specjalistycznego języka, ale również jego składnia. W wyniku przeprowadzonych w niniejszej pracy badań ustalono, że w specjalistycznym języku rachunkowości składnia ma istotne znaczenie.

Specjalistyczny język rachunkowości, jak i inne języki specjalistyczne, występuje w postaci fachowych tekstów, które służą jako instrument fachowej komunikacji i jako takie stanowią obiekt badań lingwistycznych. Do fachowych tekstów specjalistycznego języka rachunkowości zaliczyć można: Niemiecki Kodeks Handlowy w Niemczech, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) / International Financial Reporting Standards (IFRS), sprawozdania finansowe z działalności przedsiębiorstwa, na które składają się: wprowadzenie do sprawozdania finansowego, bilans, rachunek zysków i strat, zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym, rachunek przepływów pieniężnych, dodatkowe informacje i objaśnienia. Język rachunkowości to także faktury, wezwania do zapłaty, wyciągi bankowe, potwierdzenia odbioru dostawy, korespondencja między przedsiębiorcami, bankowcami, doradcami podatkowymi, instytucjami podatkowymi. Do fachowych tekstów specjalistycznego języka rachunkowości zaliczamy także podręczniki i wszelkie materiały dydaktyczne oraz fachowe czasopisma przeznaczone dla księgowych i ekonomistów. Nie należy zapominać, iż omawiany język posługuje się środkami obrazowymi, takimi jak diagramy czy tabelki. Cyfry i formuły matematyczne stanowią także część specjalistycznego języka rachunkowości.

W **rozdziale piątym** opisano i przeanalizowano zjawisko grupy werbalnej (czasy, tryby, strona bierna, czasowniki modalne, modalne konstrukcje bezokolicznikowe) na podstawie przykładów z niemieckiej wersji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. W języku niemieckim czasowniki odmieniane są przez czasy, osoby, liczby, tryby, a w przypadku tak zwanych czasowników przechodnich również przez strony.

Uwzględniając konieczność przedstawienia przedmiotu badań w sposób systematyczny i transparentny, w części empirycznej pracy zastosowano częściowo schemat podziału grup werbalnych zamieszczony w „Gramatyce języka niemieckiego“/„Grammatik der deutschen Sprache“ wydanej przez Gisela Zifonun, Ludger Hoffmann.

W pierwszym podrozdziale (→5.1.) zaprezentowano ogólne informacje dotyczące niemieckiego systemu czasów gramatycznych, który rozróżnia sześć czasów: czas teraźniejszy (*Präsens*), czas przeszły (*Präsensperfekt* = *Perfekt*), czas przeszły prosty (*Präteritum*), czas zaprzeczony (*Präteritumperfekt* = *Plusquamperfekt*), czas przyszły (*Futur I*) oraz czas przyszły (*Futur II*).

W kolejnych podrozdziałach przedstawiono „absolutne” użycie czasów w odizolowanych zdaniach (→5.1.2.) oraz „względne” użycie czasów (→ 5.1.3.) w tekście. Podrozdział (→5.1.4.) został poświęcony analizie czasów w obrębie zdań podrzędnie złożonych okolicznikowych czasu.

Celem przedstawienia analizy czasów występujących w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości w sposób jasny i usystematyzowany częściowo zastosowano model analizy czasów opracowany przez Mariolę Wierzbicką i Dorothee Schlegel.¹⁰

W kolejnym podrozdziale (→5.2.) został zbadany tryb czasowników występujący w specjalistycznym niemieckim języku rachunkowości. W języku niemieckim czasownik może występować w następujących trybach: orzekającym, czyli oznajmującym (*Indikativ*), przypuszczającym (*Konjunktiv I*) oraz (*Konjunktiv II*) lub rozkazującym (*Imperativ*). Zastosowany tryb informuje o tym, czy przedstawiony w zdaniu stan rzeczy lub czynność są realne, hipotetyczne czy pożądane. Trybem dominującym w badanym korpusie jest tryb oznajmujący, co jest charakterystyczne właśnie dla tekstów specjalistycznych, do których zalicza się Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. Rozmyślne zastosowanie konkretnych środków gramatycznych przyczynia się do osiągnięcia wyznaczonych przez autora tekstu celów. W tym przypadku, zastosowanie w badanych tekstach trybu oznajmującego

¹⁰ Wierzbicka (2004): „Zeitbeziehungen in den temporalen Satzgefügen erörtert an den Gegebenheiten der Consecutio temporum im Deutschen und im Polnischen“ oraz Wierzbicka/Schlegel (2008): „Sprechzeiten im Diskurs. Zum absoluten und relativen Gebrauch der Tempora in der gesprochenen deutschen Sprache“.

przyczynia się do zaprezentowania rzeczywistości pozajęzykowej w sposób rzeczowy i obiektywny.

Trzeci podrozdział (→5.3.) został poświęcony stronie biernej. W języku niemieckim rozróżnia się stronę czynną oraz stronę bierną czasowników. Przy czym w ramach strony biernej wyodrębnić można *Vorgangspassiv* (*werden-Passiv*) czyli stronę bierną tworzoną przy pomocy czasownika posiłkowego *werden* oraz *Zustandspassiv* (*sein-Passiv*), czyli stronę bierną tworzoną przy pomocy czasownika posiłkowego *sein*. Podkreślić należy, iż w języku niemieckim istnieje grupa czasowników, które nie mają form strony biernej i zwane są czasownikami nieprzechodnimi. Czasowniki, które posiadają stronę bierną, określa się czasownikami przechodnimi.

Zasygnalizować trzeba, że w stronie czynnej na pierwszy plan oprócz czynności wysuwa się osoba, która tę czynność wykonuje. W stronie biernej natomiast to czynność jest na pierwszym planie, jej wykonawca nie jest aż tak istotny. Funkcja zastosowania strony biernej w badanych Międzynarodowych Standardach Rachunkowości polega między innymi na tym, że wykonawca czynności może pozostać niezauważony. Dzięki takiemu zabiegowi językowemu pojawiające się w korpusie stany rzeczy mogą być przedstawione w sposób bezosobowy, rzeczowy i obiektywny.

Czasowniki modalne oraz modalne konstrukcje bezokolicznikowe stanowią temat kolejnego podrozdziału (→5.4.). W tej części pracy w ramach analizy lingwistycznej została podjęta próba zbadania i opisanie czasowników modalnych oraz modalnych konstrukcji bezokolicznikowych występujących w niemieckim specjalistycznym języku rachunkowości na przykładzie International Accounting Standards (IAS). Celem badań było z jednej strony zbadanie częstotliwości występowania czasowników modalnych oraz modalnych konstrukcji bezokolicznikowych w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości, z drugiej zaś przedstawienie na płaszczyźnie syntaktycznej oraz semantycznej właściwości czasowników modalnych oraz modalnych konstrukcji bezokolicznikowych w ich użyciu, opierając się na koncepcji *tla rozmowy* (*das Konzept des Redehintergrunds*).¹¹

Język niemiecki dysponuje następującymi czasownikami modalnymi: *dürfen* (móc, wolno), *können* (móc, umieć, potrafić), *mögen/möchte-* (chcieć), *müssen* (musieć, potrzebować, trzeba), *sollen* (powinien, należy), *wollen* (chcieć). Posiada on ponadto modalne konstrukcje bezokolicznikowe (*Infinitivkonstruktionen*) „*sein zu*” oraz „*haben zu*”, które są uznawane za formy konkurencyjne wobec czasowników modalnych i służą, podobnie jak czasowniki modalne, do określenia sposobu realizacji czynności wyrażanych przez

¹¹ Vgl. Zifonun et al. (1997: 1882-1920).

czasowniki występujące w zdaniu razem z czasownikiem modalnym. Zastosowanie czasowników modalnych oraz modalnych konstrukcji bezokolicznikowych w badanych tekstach pozwoliło ich autorom na wyrażenie żądań, możliwości lub konieczności wykonania opisywanych czynności.

Z przeprowadzonych badań kwantytatywnych wynika, iż najczęściej używanym czasownikiem modalnym w analizowanym korpusie jest czasownik modalny *können* (móc, umieć, potrafić) – 40,88%. Wniki badania wskazują, że w badanych Międzynarodowych Standardach Rachunkowości modalne konstrukcje bezokolicznikowe „*sein...zu*” (32,41%) oraz „*haben...zu*” (13,89%) także mają duże zastosowanie. Obecność czasownika modalnego *müssen* wynosi w analizowanych tekstach 6,32 %, zaś czasownika modalnego *dürfen* jedynie 4,63%. Częstotliwość występowania czasownika modalnego *sollen* wynosi natomiast 1,41%. Czasowniki modalne *mögen* oraz *wollen* z częstotliwością występowania odpowiednio 0,34% oraz 0,11%, są bardzo rzadko używane w analizowanych tekstach.

W **rozdziale szóstym** przedstawiono wyniki badań oraz wnioski z nich wypływające. Biorąc pod uwagę przeprowadzoną w niniejszej pracy analizę językową, można stwierdzić, iż wyrażenia zawierające czasowniki w analizowanych tekstach są stosunkowo ograniczone. Wyniki badania pokazują, że przy zastosowaniu pewnych czasowników często dochodzi do powtórzeń, co może powodować, iż badane teksty sprawiają wrażenie monotonnych. Niemniej jednak, grupy czasownikowe z całą pewnością odgrywają duże znaczenie w tekstach specjalistycznych. Przeprowadzone analizy potwierdzają, iż języki specjalistyczne wykazują wiele zbieżnych cech w odniesieniu do płaszczyzny syntaktycznej języka.

Wyniki uzyskane z przedstawionych w niniejszej pracy badań pozwalają wyciągnąć pewne ogólne wnioski. Grupy werbalne w specjalistycznym języku rachunkowości zajmują ważne miejsce wśród zjawisk składniowych tego języka. Analizując zastosowanie czasów gramatycznych w badanych tekstach niemieckich, dochodzi się do wniosku, że czas teraźniejszy ma pozycję dominującą. Większość zdań zostało napisanych w trybie oznajmującym. Duża liczba form biernych, licznie pojawiające się czasowniki modalne i modalne konstrukcje bezokolicznikowe charakteryzują styl werbalny niemieckich tekstów specjalistycznych rachunkowości. Ogólnie stwierdzić można, iż badane elementy składniowe przyczyniają się do obiektywnego i bezosobowego zaprezentowania rzeczywistości pozajęzykowej. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości mają zatem funkcję informacyjną. Język fachowych tekstów jest wolny od emocji, charakteryzuje się tendencją do unikania formułowania osobistych opinii.

Przeprowadzona i przedstawiona w niniejszej pracy analiza grup werbalnych występujących w niemieckim specjalistycznym języku rachunkowości nakreśla strukturę tych grup, a wyniki badań uwidaczniają istotną rolę, jaką grupy te odgrywają w języku specjalistycznym. Biorąc pod uwagę funkcjonalne zastosowanie specjalistycznego języka rachunkowości, grupy werbalne jako jeden ze środków składniowych przyczyniają się na płaszczyźnie syntaktycznej do rzeczowego, neutralnego i obiektywnego prezentowania rzeczywistości pozajęzykowej.

Na zakończenie warto zaakcentować, iż w niniejszej pracy składnia specjalistycznego języka rachunkowości została zaprezentowana na podstawie licznych i zróżnicowanych przykładów. Dzięki wielu różnorodnym eksplikacjom praca może stanowić źródło wiedzy na temat struktury oraz właściwości niemieckiego specjalistycznego języka rachunkowości, a wiedza ta z kolei może okazać się istotna z praktycznego punktu widzenia. Przedstawiony w pracy materiał źródłowy można bowiem wykorzystywać z powodzeniem w ramach programu nauczania fachowego ekonomicznego języka niemieckiego.